

Ольга Ніколенко

ЛАРИСА БЕЗОБРАЗОВА: ПОРТРЕТ НА ФОНІ ПОЛТАВИ

Лариса Леонідівна Безобразова народилася 4 червня 1948 року в сім'ї журналіста і письменника Леоніда Бразова. Закінчила середню школу № 6, російське та українське відділення філологічного факультету Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, аспірантуру при кафедрі загального мовознавства Казанського університету. 1979 року захистила кандидатську дисертацію в Інституті мовознавства імені О. О. Потебні АН УРСР. Коло її наукових інтересів напрочуд широке: історичний синтаксис, сучасна російська мова, сучасна українська мова, стилістика, аналіз поетичного тексту. У трудовій книжці Лариси Леонідівни лише два записи: середня школа – 5 років, і Полтавський педуніверситет – усе життя. Але поміж цими записами зроблено й створено багато. Лариса Леонідівна має понад 300 наукових публікацій. За її науковим редагуванням видано понад 100 збірників наукових праць Полтавського педуніверситету. Вона автор передмов до книжок відомих полтавських літераторів (Л. Гейштор, Л. Хо-

ролець, М. Костенка, А. Нестулі, І. Снарської). Багато пише Лариса Леонідівна з питань літературного краєзнавства – про І. Котляревського, М. Гоголя, В. Короленка, А. Бразова. Як президент Слов'янського клубу понад 15 років веде велику культурно-просвітницьку роботу в місті та області. Член Полтавської спілки літераторів, художньої ради Полтавського обласного академічного музично-драматичного театру імені М. В. Гоголя, комісії міськради з перейменування вулиць, комісії з упорядкування творчої спадщини Леоніда Бразова, оргкомітету Премії імені Леоніда Бразова Полтавської обласної ради, лауреат премії імені В. Г. Короленка та Леоніда Бразова.

Полтава здавна була провінційним містечком. Тут завжди життя йшло тихіше, аніж у столиці. Люди ходили повільніше. Вулиці були спокійними й затишними... Сама атмосфера міста, наснажена сонячним світлом, навіювала умиротворення... Приїхавши до Полтави в пошуках сімейного і творчого благополуччя, письменник Володимир Короленко писав: «У Полтаві чудесно! Все місто неначе сад!» Поет Борис Чичибабін в одному з віршів зауважував, що Полтава «вся для медлительних прогулок, а не для бешенної їзди». Справді, тут можна дихати на повні груди, насолоджуватися природою, думати про вічне...

Своєрідність Полтави визначає не тільки її відмінність від стрімкого життя мільйонників. Ця чарівна земля оспівана десятками відомих митців, починаючи від Марусі Чурай і Миколи Гоголя. Тут кожен куточок пов'язаний із життям і творчістю видатних

майстрів, тому не випадково і називають її «духовною столицею України». У поетичному полтавському краї збережено українську мову, українську пісню, українські традиції. Але головне в Полтаві – це люди. Ще Микола Гоголь у своїх повістях відзначив щирість і гостинність полтавців, колоритність їхніх характерів і зв'язок із природою.

Сьогодні Полтава, як й інші куточки України, вже не така тиха і спокійна. Сюди дійшов технічний прогрес, пані вже не ходять у довгих сукнях Олександрівською вулицею (нині Жовтнева), а здебільшого їздять у сучасних авто. Утім, є в Полтаві дорогі серцю місця, де час мовби зупинився, де нічого не міняється роками, де живе людина, яка дбайливо зберігає слово, пам'ять, культуру нашого міста...

Лариса Безобразова... Напевно, немає в Полтаві жодної освіченої людини, яка б не знала чи хоча б не чула про неї! На її візитній

картці зазначено лише ім'я і телефон, адже вона відома всім. Сотні, тисячі людей відчиняють двері її квартири навпроти Полтавського театру з трепетом і радістю. Вона живе тут майже все життя. Тут жив ще її батько, відомий український письменник Леонід Бразов. Прийшовши з фронту, скалічений, але не зломлений духом, він щодня ходив вулицями міста, розмовляв із перехожими й щось занотовував у свою записну книжечку.

Таким його і запам'ятали полтавці – з усміхненим, добрим і відкритим до людей обличчям. Він залишив у спадок Полтаві не тільки чудові книги (їх аж 22!), а й гарних доньок – Наталю і Ларису. У Наталі була своя непроста життєва путь, а доля Лариси назавжди пов'язана з Полтавою. Власне, Лариса й зараз визначає долю Полтави. Не маючи грошей, не володіючи рухомим чи нерухомим майном, не обіймаючи сьогодні ніяких посад, вона має в Полтаві вже багато років тільки одну владу – владу духовну. До неї йдуть за словом, за моральною підтримкою, за культурою. У часи, коли все так швидко змінюється, Лариса Безобразова залишилася незмінною у своєму прагненні зберігати традиції полтавського краю, дбати про розвиток полтавського мистецтва й культури.

Життя Лариси Леонідівни закарбоване передовсім у слові. Вона, філолог за освітою і покликанням (кандидат філологічних наук,

доцент), відома в Україні та за її межами як автор праць з лінгвістики, літературознавства, перекладознавства, українознавства, мистецтвознавства... Її ерудиція вражає кожного, хто хоч би раз спілкувався з нею. Ця жінка не тільки багато знає, а завжди прокладає містки від минулого до сучасного, робить свої знання потрібними тим, хто поруч із нею. Вона щедро обдаровує своїм словом, своїм спілкуванням юнь, студентів, колег, просто знайомих.

У Лариси Безобразової чимало різних духовних запитів – талановитий науковець, викладач, пошановувач мистецтва. Одним із неоціненних обдарувань, яким її нагородив Бог, є дар спілкування. Ніхто не чув, щоб вона підвищувала голос, мовила брутально чи просто недоречно вжите слово: розмовляє дуже красиво і своїм прикладом навчає інших. У її присутності неможливо зробити помилку (бодай неправильно поставити наголос) – одразу це помічає і виправляє. А проте щохвилини, щодня той, хто опиняється поруч із нею, отримує не тільки мовні, але й життєві

уроки. Повсякчас ця людина несе духовну культуру, без неї не минає жоден важливий захід, на оцінку, пораду чекають друзі, поміж яких і відомі митці, і високі чиновники. Її звичне коло спілкування – письменники, журналісти, науковці, художники, актори.

Пропрацювавши в Полтавському педагогічному понад сорок років, Лариса Безобразова виховала не одне покоління студентів, і її випускники нині визначають духовне обличчя Полтави. Працюючи в музеях, на радіо й телебаченні, в закладах культури, у школах, вони лишаються її вічними учнями, а зерно, засіяне колись у серце мудрим

навчителем, проростає новими книгами, фільмами, уроками, добрими справами.

Усі студенти Лариси Безобразової відзначають її неперевершене чуття гумору, іронію, за допомогою яких вона долала, здається, безвихідні педагогічні ситуації. Один студент-двієчник мав звичку запізнюватися і

цим постійно заважав викладачам і одногрупникам. Ніщо не могло вплинути на нього – ані вмовляння, ні пояснення чи притягнення в деканат. Лариса Леонідівна “перевиховала” раз і назавжди: коли той знову запізнився, почала... вибачатися перед ним за те, що розпочала лекцію без нього. Згодом інші студенти підхопили веселу гру й почали насміхатися над хлопцем. Виховний ефект настав швидко, а цей студент і через багато років дякував викладачці, згадуючи ту історію... До речі, вона ніколи не відмічала присутніх в аудиторії, працюючи так, щоб студенти ходили на її заняття не з примусу, а з інтересу. А ще задовго до Болонського процесу придумала рейтингову систему, яку перетворила на цікаву гру для вихованців, і ті вчили її предмет найкраще.

Лариса Леонідівна довгі роки була не тільки прикладом у науковій і педагогічній діяльності, а й прикладом Жінки з великою літери. Замолоду вона – яскрава блондинка, одягнута завжди надзвичайно вишукано. Колеги досі пам'ятають її виплетені власноруч сукні, в яких ходила з гідністю. Її стиль не допускав нічого зайвого, але кожна деталь була значущою. Раніше Полтава славилася тим, що жінки тут вмili красиво одягатися. Тож у свій час Лариса Леонідівна була певною мірою “законодавицею мод”. Коли вона заходила до аудиторії (поважно, а не поспіхом, як дозволяли собі молоді викладачі), хотілося не тільки встати, а й вклонитися, розповідають колишні студенти. Вона однією з перших в університеті ходила в крилатих капелюшках, що за радянських часів виглядало дивно, утім, напрочуд гарно. У цьому була вся її усвідомлена жіночність, злита з увагою та розумінням до інших. У “Філософських листах” П. Я. Чадаєв колись писав про велике значення жінки в суспільстві, про те, що вона може своєю красою, розумом

впливати на світ, роблячи його світлішим, одухотворенішим, гармонійнішим. Таким є вплив на світ і Лариси Леонідівни – як жінки й інтелігента. Легенди ходять і про її пунктуальність, обов'язковість, відповідальність за все, що робить і говорить. Про м'яку делікатність, з якою прагне підтримати ближнього. Її люблять і поважають, тож і в домі багато квітів, принесених друзями й шанувальниками. Якось Лариса Леонідівна з гумором зауважила: “Коли вас люблять у сорок років – це природно. А спробуйте, щоб вас любили через пару десятків років!” Безумовно, тут мусить виявлятися особлива духовна енергія...

І справді, лишень завдяки її величезному запалу, ентузіазмові в Полтаві вже понад 10 років видається “Слов'янський збірник”! Знаходячи тому, що може бути цікавою багатьом (інтелігенція, слов'янська жінка тощо), Лариса Безобразова об'єднує на сторінках цього проекту істориків і мистецтво-знавців, музейних працівників і науковців, людей досвідчених і ще зовсім юних, які щойно входять у культурний контекст Полтави. Принести доскіпливій редакторці статтю й отримати схвальну оцінку – висока честь для кожного. Вона вимоглива до всіх,

не зважаючи на звання й посади дописувачів. Та вже якщо статтю прочитала й схвалила – це “знак якості”. Таких людей, котрі є мудрим судіями й водночас невтомними працівниками, думається, вже майже не залишилось...

Її стараннями тримаються й десятки наукових збірників, посібників Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Ніхто не знає, де ця жінка бере час, щоб вичитувати тисячі сторінок щомісяця! А ще ж із дитинства має поганий зір: окуляри стали, як сама говорить, основною “частиною її тіла”... А багатогодинне сидіння за столом над паперами!.. Артеріальний тиск, інші болячки... Утім, вона залишається незамінним працівником у науковій галузі університету, авторитетним голосом у підготовці вагомих видань. Одна з характерних рис цієї дивовижної жінки – вона нічого не вміє робити погано; абсолютно невтомна, високо відповідальна.

Лариса Безобразова – гідна донька свого батька. Нерідко буває так, що природа “відпочиває” на дітях визнаних талантів. Це не про неї: має ім’я в науці, визнання педагога... А ще значну частину свого життя присвятила впорядкуванню й збереженню творчого набутку батька: сформувала значний письменницький архів, видала твори, залучила до написання статей і спогадів про Леоніда Бразова вчених, учителів, митців, істориків. Книги, що з’явилися після смерті письменника (“Тамрі: життя серед людей”, “Наша фортеця” та ін.), стали справжньою окрасою міських бібліотек, знаходять відгук у серцях молоді, а ще подають корисну інформацію з історії Полтави. Видані коштом Лариси Безобразової (вона скромно приховує це), книги Леоніда Бразова були подаровані нею школам міста і області. Скільки вже відбулося за ними шкільних уроків, відвертих розмов! Скільки вони викликали думок і почуттів!.. Рятуючи слово свого батька з небуття, Лариса Безобразова робить справжнє диво: переносить культурний спадок митця з одного століття в інше; робить творчість Леоніда Бразова фактом сучасного життя Пол-

тави. Не випадково назвою всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 90-річчю письменника, стали слова “Відлуння голосу Леоніда Бразова”. Відлуння його творів лине Полтавою й Україною завдяки Ларисі Безобразовій, котра подає приклад усім, як треба по-справжньому любити батьків.

Життя Лариси Леонідівни тісно пов’язане і з Полтавським обласним академічним музично-драматичним театром імені М. В. Гоголя. Вона є не тільки членом художньої ради театру, але й театральним критиком. Полтавцям відомі її рецензії на театральні вистави, до них дослухаються актори. А ще Лариса Леонідівна “оживила” театр – наповнила його глядачами, передовсім студентською молоддю. Щомісяця завдяки великій просвітницькій роботі Лариси Леонідівни до театру приходять сотні, тисячі молодих глядачів. Водночас допомагає вона й молодим театральним колективам, що почали активно

з’являтися в Полтаві. У скількох молодих людей вона сформувала естетичний смак! Скільки радощів отримали глядачі на виставах, організованих Ларисою Леонідівною!.. А для неї немає більшої радості, аніж знати, що культурне життя Полтави вирує.

Ларису Безобразову добре знають у місті та області завдяки її численним виступам по телебаченню з проблем розвитку української культури, театру, виховання молоді. Саме з її ініціативи було підготовлено десятки різних передач про діячів мистецтва, про полтавців, які творили славу нашого міста. Її думка схожа на фонтан, який ніколи не вичерпується.

Тисячі ідей Лариси Безобразової втілено в життя – вони стали фактами історії Полтави.

Улюбленим дітищем Лариси Леонідівни був і залишається Слов'янський клуб. Створений понад 15 років тому, він зробився помітним явищем у культурному житті не тільки Полтави, а й України. Стати членом Слов'янського клубу – не просто. Для цього мало бути освіченою людиною, треба бути ще поціновувачем мистецтва й самому вміти чимсь зацікавити культурну громадськість. Слов'янський клуб об'єднав полтавську інтелігенцію – науковців, митців, журналістів... Він тримається не фінансовими вливаннями, а виключно духовною енергією пані Безобразової та її однодумців. Щомісяця відбуваються зібрання, на яких ідеться про найрізноманітніші проблеми духовності краю та України, організуються вечори, присвячені національним культурам, звучать золоті голоси Полтави, виступають кращі актори,

цінностей. Зараз, коли мораль і культура опинилися під загрозою, а криза позначилася не тільки на матеріальних статках людей, а й на їх мисленні, світогляді, це особливо актуально. Лариса Безобразова через культурне спілкування рятує багатьох від самотності й безвиході, відчаю й беззмістовності існування. А ще клуб започаткував традицію проведення Слов'янських читань на Полтавщині, залучаючи до цього доволі потужні наукові сили. Особливо вагомим тут слід виокремити внесок у короленкознавство. Лариса Леонідівна особисто доклала зусиль для видання спогадів Л. Гейштор про В. Г. Короленка – книги, що одразу стала раритетом. Короленківські читання в Полтаві теж були започатковані Ларисою Безобразовою та членами Слов'янського клубу. Крім того, було проведено чимало вечорів на честь В. Г. Короленка, видано томи статей! Скільки ідей дала ця непретензійна жінка громадськості для збереження світлої пам'яті нашого великого митця! Організувала виїзд журналістів в с. Хатки, на дачу В. Г. Короленка, що була вже майже зруйнована, і, привернувши увагу преси до проблеми, активізувала народну думку та ще одного ентузіаста – С. С. Антонця, завдяки чому дача була врятована й стала нині осередком культурного життя. Лариса Леонідівна першою

презентуються найталановитіші видання. Представники влади, управління культури, що нерідко бувають тут у ролі гостей, віддають належне тій просвітницькій роботі, яку веде Лариса Безобразова – тихо, непомітно і невтомно. Вона сама особисто телефонує членам клубу, запрошує на чергове зібрання, укладає програму заходу, запрошує цікавих людей, проводить просто в себе вдома репетиції. І навіть продумує частування, сама залюбки готує... Для неї це органічно – дарувати себе людям, місту.

Слов'янський клуб був створений 1994 року в Полтаві задля утвердження духовних

цінностей. Зараз, коли мораль і культура опинилися під загрозою, а криза позначилася не тільки на матеріальних статках людей, а й на їх мисленні, світогляді, це особливо актуально. Лариса Безобразова через культурне спілкування рятує багатьох від самотності й безвиході, відчаю й беззмістовності існування. А ще клуб започаткував традицію проведення Слов'янських читань на Полтавщині, залучаючи до цього доволі потужні наукові сили. Особливо вагомим тут слід виокремити внесок у короленкознавство. Лариса Леонідівна особисто доклала зусиль для видання спогадів Л. Гейштор про В. Г. Короленка – книги, що одразу стала раритетом. Короленківські читання в Полтаві теж були започатковані Ларисою Безобразовою та членами Слов'янського клубу. Крім того, було проведено чимало вечорів на честь В. Г. Короленка, видано томи статей! Скільки ідей дала ця непретензійна жінка громадськості для збереження світлої пам'яті нашого великого митця! Організувала виїзд журналістів в с. Хатки, на дачу В. Г. Короленка, що була вже майже зруйнована, і, привернувши увагу преси до проблеми, активізувала народну думку та ще одного ентузіаста – С. С. Антонця, завдяки чому дача була врятована й стала нині осередком культурного життя. Лариса Леонідівна першою почала говорити про необхідність створення пам'ятника В. Г. Короленкові в Полтаві, заради якої він зробив так багато. Тепер погруддя письменника красується на території музею-садиби й ще одне – у Полтавському педуніверситеті, який носить ім'я великого гуманіста. Мріє вона і про видання Короленківської енциклопедії, але це ще не на один рік роботи!..

Скільки сил доклала ця невтомна жінка для організації виїзних засідань Слов'янського клубу! У молодості вона любила подорожувати, відвідала Болгарію, Чехію, Словаччину, Сербію, Татарстан, Білорусію, Вірменію,

Грузію, Чорногорію, Росію, Прибалтику... Її життєві враження певною мірою знайшли відбиток у Слов'янському клубі. Та й не тільки враження, а й саме європейське мислення, свобода у висловлюваннях, світськість у вчинках. Можна сказати, що Слов'янський клуб давно став невеличкою моделлю “Євро-союзу”, де об'єдналися люди різних вірувань, поглядів і національностей.

Ларисі Леонідівні не завжди дозволяє здоров'я, проте вона їде – в Дібрівку чи Кременчук, у Лучки чи ще кудись, де члени клубу читають доповіді, знайомляться з цікавими людьми, відпочивають. Нерідко ставиш собі запитання: навіщо це їй? Та ще й безкоштовно... Дехто думає, що вона без цього не може жити. Так, не може. Але головне, що ми вже не можемо без цього жити. Не можемо без Лариси Леонідівни. Не можемо без постійної турботи про нас, без її культурних і наукових ініціатив. І Полтава не може. Немає Полтави без таких людей, як вона, хоч множина тут недоречна: такі неповторні особистості народжуються, на жаль, не часто...

Є ще одна сторінка діяльності Лариси Леонідівни, про яку мало хто знає. Уже майже не виходячи зі свого будинку, вона дбає про те, яким буде обличчя сучасної Полтави, як будуть називатися вулиці, що ними ходять полтавці. При міській раді давно існує комісія з найменування вулиць міста, і пані Безобразова там бажана особа, з нею обов'язково радяться, принаймні телефоном. Саме їй маємо завдячувати, що є в Полтаві вулиці художника Горобця, актриси Кислякової, письменника Буніна тощо. Вона переконана, що слово має велику силу, а в назві зберігається культура й історія, про яку мають знати нащадки. До речі, ще з часів М. Гоголя полтавці люблять давати самі собі прізвиська. У Лариси Безобразової їх навіть два, доволі прикметних – “Анна Павлівна Шерер” (господиня світського салону в романі Л. Толстого “Війна і мир”) і “Софія Володимирівна” (дочка В. Г. Короленка). Напевно, таких іменувань більш ніхто не удостоєний у Полтаві.

Лариса Безобразова – не тільки берегиня культурних, наукових, історичних традицій нашого міста. Для багатьох вона є прикладом совісного і чесного життя. Ці поняття, на жаль, зникають із ціннісних пріоритетів сучасників. А Лариса Леонідівна їх утверджує постійно. Задля посад і звань ніколи не йшла на компроміси, так само безкомпромісною є для тих, хто її оточує. За ганебні вчинки за велінням Вищої Сили обов'язково буде моральна розплата – така її наука...

У будинку Лариси Безобразової найбільшими цінностями є книги, які вона збирала протягом усього життя. Книги батька, книги полтавських письменників, різноманітні сучасні видання. Не зважаючи на зайнятість, бурхливе “світське” життя, вона знаходить час познайомитися з літературними новинками й розповісти про них іншим. Мабуть, немає в Полтаві людини, яка була б так добре обізнана з тим, що видавалося й видається в галузі культури. Сьогодні вона мріє про те, щоб перечитати зібрання творів В. Аксьонова і В. Войновича. А на столі – новинки літературного потоку, котрі чекають її відгуків...

Коли спілкуєшся з Ларисою Леонідівною, постійно ловиш себе на думці про те, що хочеш, аби розмова не закінчувалася, бо то – справжня розкіш. А ще міркуєш: що ж вона ще знає, що придумала?.. І таки щось нове розповість, ненав'язливо “підкине” чергову ідею – щоб людям було цікаво, щоб єдналися культурними потребами, високим змістом буття.

Минають часи, а Лариса Безобразова не міняється... Ходить повільніше, але, як і раніше, зустрічає гостей, посміхається, будує плани... Коли з'являється якась новина чи просто сумно на душі, рука сама тягнеться до телефону й набирає її номер. Чому?.. Бо без неї немає ані Полтави, ані кожного з нас, її близьких друзів, соратників у гуманітарній сфері... І без вікна її будинку, через яке вона видивляється, хто йде до неї, а потім – як людина пішла... І завжди хочеться озирнутися на те вікно й помахати рукою із вдячністю й душевним щемом...

